

KLYS om Konstnärsnämndens rapport vid pressträff den 20 december 2016

KLYS verksamhetsledare Ulrica Källéns kommentarer:

Till att börja med ska sägas att KLYS välkomnar Konstnärsnämndens aktuella rapport, även om vi inte tycker om resultatet av den. Den bekräftar nämligen tyvärr i mångt och mycket den bild vi redan har om kulturskapares villkor, särskilt när det gäller deras låga och oregelbundna inkomster. Men genom den aktuella rapporten finns nu ett färskt och tillförlitligt faktaunderlag, som vi från KLYS menar behövs för att få till stånd rejäla reformer på det här området.

Resultatet av undersökningen visar tydligt på behovet av en mer offensiv konstnärspolitik som innehåller kraftfulla åtgärder för att förbättra kulturskapares villkor, inte minst inom ramen för den nyligen tillsatta konstnärsutredningen, men också när det gäller upphovsrätt och social trygghet för kulturskapare.

Det kanske mest anmärkningsvärda med rapporten är att konstnärers inkomster i fasta priser bara ökat med 4 % under den aktuella tioårsperioden jämfört med 18 % för befolkningen i övrigt. Även om det ser lite olika ut inom olika konstområden, innebär resultatet som helhet att **konstnärsgруппerna inkomstmässigt har halkat efter rejält jämfört med andra branscher**. Detta trots att det har rått tillväxt inom flera kulturbranscher under den undersökta perioden, och trots konstnärernas generellt höga utbildningsnivå.

Det här bekräftar den bild KLYS har av en kultur- och mediesektor där några få stora aktörer tjänar väldigt mycket på konstnärligt innehåll, särskilt i den digitala miljön, och där alldeles **för liten del av intäkterna går tillbaka till kulturskaparna**. Här är avtalen och upphovsrätten ett viktigt verktyg, för att uppnå en bättre balans på marknaden.

Andra faktorer som KLYS bedömer har påverkat inkomsterna i rapporten är en underfinansierad offentlig kultursektor, allt färre anställningar och ökat företagande, projektifiering, hårdnande konkurrens - inte minst från internationella aktörer – på det digitala området och minskad tillgång till sociala trygghetssystem, som a-kassa och sjukpenning.

Precis som i den förra undersökningen som baserade sig på inkomståret 2004 ligger **bild- och formkonstnärernas inkomster** bland de allra lägsta i rapporten. Här behövs enligt KLYS och bildorganisationerna särskilda insatser, inte minst när det gäller de ersättningar som betalas från offentliga institutioner, som ska vara i enlighet med det s k MU-avtalet på bild- och formområdet.

Rapporten innehåller också en oroande, men inte särskilt förvånande uppgift när det gäller **kulturskapares sociala bakgrund**. Den visar att konstnärer i mycket större utsträckning än övriga befolkningen har föräldrar med hög utbildning. Det tyder på att valet att utbilda sig till ett konstnärligt yrke i viss mån är en klassfråga. Även uppgiften i rapporten om att andelen utlandsfödda konstnärer *minskat något* under perioden, trots ökad invandring, ger stöd för detta. Den här tendensen riskerar att öka om ingenting görs.

Från KLYS menar vi att det måste vara möjligt att satsa på en konstnärlig karriär även om man inte kommer från en ekonomiskt trygg bakgrund och även om man kommer från ett annat land än Sverige. För oss är det här en **viktig demokratifråga**, och en fråga om kulturell och konstnärlig mångfald. Om fler socioekonomiskt svaga grupper ska ha tillgång till konstnärsyrket, måste dock samhället se till att inkomsterna och villkoren för konstnärer generellt förbättras.

KLYS

Rapporten visar vidare tydligt att **antalet kulturskapare med näringsverksamhet har ökat kraftigt** och det är framför allt bolagsformen enskild firma som kulturskapare väljer att starta. Antalet egenföretagare har ökat från 40 till 49 % under tioårsperioden. Samtidigt kan man konstatera att de konstnärliga yrkesgrupper som har stor andel egenföretagare också är de som har de lägsta inkomsterna. Bland bild- och formkonstnärerna deklarerar hela 73 % näringsverksamhet enligt rapporten.

Detta kan förklaras med att det inom vissa konstområden helt enkelt inte finns några anställningar längre, och att du som kulturskapare i princip är helt hänvisad till företagande, som t ex på bild- och form-området. Medan konstnärer inom andra konstområden, som inom musik och teater, många gånger tvingas in i företagande för att arbets- och uppdragsgivare vill kunna fakturera. Inte för att de som kulturskapare ska kunna tjäna bättre.

En annan växande grupp på kulturarbetsmarknaden som vi tycker att det är positivt att man uppmärksammar i rapporten är de **s k kombinatörerna**, d v s de som både har inkomster som löntagare och från näringsverksamhet. Vi noterar att hela 23 % av konstnärerna tillhör denna kategori jämfört med 3 % av hela befolkningen. Deras särskilda problematik har KLYS mer och mer behövt ägna sig åt på senare år.

När det gäller a-kassa visar rapporten att andelen som har fått **a-kassa** minskat från 30 % 2004 till 12 % 2012. Det är en ganska stor minskning. En av anledningarna till det är mycket riktigt - som konstateras i rapporten - de ändringar som har skett i a-kassereglerna, men det beror naturligtvis också på utvecklingen mot att fler och fler blir egenföretagare och *därmed* förlorar möjligheten till a-kassa.

Rapporten konstaterar också att konstnärer *inte* är mer bidragsberoende än andra yrkesgrupper. Snarare tvärtom. Detta bekräftar den bild som KLYS har av kulturskapare som "underutnyttjare" av sociala trygghetssystem. De betalar ofta in mer till systemet än vad de får tillbaka. Att kulturskapare har ett lägre uttag av t ex sjukpenning än övriga befolkningen, beror alltså inte på att de är friskare än andra, utan på att det ofta är svårt för frilansare på kulturområdet, oavsett verksamhetsform, att få en s k sjukpenninggrundande inkomst fastställd.

En fråga som inte ingår i rapporten, men som både handlar om inkomster och social trygghet är **kulturskapares pensioner**. De låga inkomsterna innebär låga avsättningar till det allmänna pensionssystemet, samtidigt som många kulturskapare inte har tillgång till de kompletterande tjänstepensioner som löntagare har. Många konstnärer riskerar att inte nå upp till mer än garantipension. Rapporten ger underlag för fortsatt arbete när det gäller pensioner och vi vill från KLYS uppmana till fortsatt utredning kring hur kulturskapare ska kunna få en rimlig pension i framtiden.

Eftersom KLYS sen kultursamverkansmodellens inträde 2011 numera jobbar aktivt också med regional kultur- och konstnärspolitik, är det särskilt positivt för oss med **den regionala genomlysning som gjorts**. Rapporten svarar bl a på var i landet konstnärerna bor, vart de flyttar och hur mycket de tjänar i olika delar av landet. Det här är värdefulla fakta för KLYS. Resultatet visar också att vi behöver en kulturpolitik som i ökad utsträckning främjar rörligheten över landet för konstnärer. Alltfler konstnärer bor i och flyttar till storstadsregionerna, men de har ofta hela landet som sitt arbetsfält. Det är också ett kulturpolitiskt mål att professionell konst ska nå ut till så många som möjligt i landets alla regioner.

Om man ska lyfta fram **en svaghet** med rapporten är det att den *inte* visar hur stor andel av inkomsterna som hör **från konstnärligt arbete**. Vi får därför inte svar på hur många av de ca 30.000

KLYS

konstnärerna i undersökningen, som faktiskt kan leva enbart av sitt konstnärliga arbete. De signaler vi får från våra medlemsorganisationer är att allt fler konstnärer behöver komplettera sina konstnärsinkomster med anställning eller arbetsuppgifter från annat yrke, t ex som pedagoger eller vårdbiträden. Det ska i sammanhanget påminnas om att regeringen har som målsättning att konstnärer ska kunna försörja sig på sin konstnärliga verksamhet. Det uttalades senast i budgetpropositionen 2016.

Vidare skulle det vara intressant att inom ramen för de konstnärliga intäkterna kunna se hur stor andel som hör från **upphovsrättsliga ersättningar**. Upphovsrätten är för många kulturskapare den viktigaste inkomstkällan, särskilt för upphovspersoner, men dessa pressas alltmer av stora aktörer, som producenter och distributörer, att frångå sina rättigheter till mycket låga ersättningar. Många gånger ersätts de inte alls på den fortfarande omfattande illegala användningen av konstnärliga verk och prestationer på nätet.

Avslutningsvis, vad anser då KLYS bör göras för att komma till rätta med de här låga inkomsterna och den sociala otryggheten för kulturskapare? Jo,

- Det behövs; **1. en mer offensiv konstnärspolitik** på såväl statlig som regional och kommunal nivå. Det handlar om kraftfulla insatser och mer ekonomiska resurser inte bara inom ramen för kulturpolitiken, utan området måste också förstärkas med medel från andra politikområden, t ex arbetsmarknads- och näringspolitiken. Det har skett tidigare, t ex när det gällde centrumbildningar och alliansmodellerna, och när det gällde satsningarna på kulturella och kreativa näringar.
- **2. Det behövs en upphovsrätt som i större utsträckning står på kulturskaparnas sida**, och som ser till att upphovspersoner och utövande konstnärer kan träffa skäliga avtal som ger dem rimliga ersättningar för användning av deras verk. KLYS har ett färdigt förslag till en sådan lagstiftning, som vi skickat till justitieministern. Ett förslag som nu också får stöd från EU-håll i EU-kommissionens nya förslag till upphovsrättsdirektiv.
- **3. Det behövs en bättre social trygghet för frilansande kulturskapare** oavsett om du är företagare, arbetstagare eller sk kombinator. KLYS menar att det måste bli enklare, mer ekonomiskt fördelaktigt och socialt tryggare att vara frilansande kulturskapare. KLYS har en rad konkreta förslag på vad som kan göras på området, inte minst inom ramen för de socialförsäkrings- och a-kassefrågor, som nu bereds på regeringskansliet.

Det här blir viktiga frågor för den aktuella konstnärspolitiska utredningen att ta tag i. Utredningen tillsattes i november och ska lämna sitt slutbetänkande i februari 2018, KLYS kommer att träffa utredningen inom kort.